

Türk-Alman Kooperatif Birlikleri İş Birliği (TAKBİ) Projesi

Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde GELİR-GİDER FARKININ BÖLÜŞÜMÜ-2 RİSTURN

Birden fazla konuda ve sadece ortaklarıyla iş yapan kooperatifler

Ankara, 2021

DGRV
DIE GENOSSENSCHAFTEN

Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde (TKK) gelir-gider farkı bölüşümü ile ilgili esaslar serinin ilk el broşüründe açıklanmıştır. Bu el broşüründe **birden fazla konuda ve sadece ortaklarıyla iş yapan kooperatiflerde gelir-gider farkı dağıtımında** dikkat edilmesi gereken hususlara değinilecektir.

Konunun açıklanması için yine Bizimköy Kooperatifi adlı sanal bir kooperatif örneğinden yararlanılacaktır.

Bizimköy Kooperatifini Tanıyalım

Bir TKK olan Bizimköy Kooperatifi 50 ortaklı bir kooperatiftir. Ortakların tamamı hem elma üreticisi hem de süt sığırı yetiştiricisidir. Ortakların 40'ı ürettikleri elmayı, 30'u da ürettikleri sütü kooperatif üzerinden satmaktadır. Bu ortakların kooperatiften beklentileri elmalarını ve sütlerini en iyi fiyattan pazarlaması, satması ve bedellerini zamanında kendilerine ödemesidir.

Elma üreten ortakların ortalama üretim kapasitesi yıllık 25 ton, Süt üreticilerin ise 50 tondur. Diğer bir ifadeyle, kooperatif yıllık 1.000 ton elma ve 1.500 ton süt satmaktadır.

	Elma	Süt
Ortak sayısı	50	50
Üretim miktarı (ton/ortak)	25	50
Aktif ortak	40	30
Alınan ürün miktarı (ton)	1.000	1.500
Ürün alış fiyatı (TL/ton)	2.000	2.900
Ürün satış fiyatı (TL/ton)	3.000	3.200

Kooperatif yönetim kurulu elma alış fiyatını 2.000 TL/ton, süt alış fiyatını ise 2.900 TL/ton olarak belirlemiştir. Elmanın satış fiyatı 3.000 TL/ton, sütün satış fiyatı ise 3.200 TL/tondur.

Kooperatifin yıllık faaliyet giderleri her bir faaliyet bazında ayrı ayrı kaydedilmiş ve hesaplanmıştır. Aşağıdaki çizelgeden anlaşılacağı üzere, toplam 655.500 TL tutarındaki faaliyet giderlerinin büyük bölümü (549.400 TL) elma pazarlamayla ilgilidir. Elma pazarlamada en büyük gider kalemi ise soğuk hava giderleridir. Genel yönetim giderleri arasında yer alan yönetim kurulu, muhasebeci ve büro giderlerinin %75'i süt satışına ayrılmıştır. Bunun nedeni, süt satışlarının yıl boyu sürmesi, elma satışlarının ise 3-4 ay içinde tamamlanmasıdır. Kooperatifte çalışan personelin giderlerinin de %75'i süt satışına ayrılmıştır.

Faaliyet giderleri	Elma	Süt	Toplam
	TL	TL	TL
Personel	12.000	36.000	48.000
Yönetim	7.500	22.500	30.000
Muhasebe	1.500	4.500	6.000
Büro	6.000	18.000	24.000
Soğutma gideri	500.000	20.000	520.000
Hizmet alımı	20.000	-	20.000
Diğer	2.400	5.100	7.500
Toplam	549.400	106.100	655.500

Bizimköy Kooperatifinin Gelir Tablosu

Gelir tablosu, her iki faaliyet ile ilgili durumu görebilecek şekilde düzenlenmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere, süt satışından kaynaklanan brüt kar çok daha yüksek olmasına rağmen satış maliyetinin (üreticilere ödenen bedellerin) yüksek olmasından dolayı brüt satış karı elmada yaklaşık 3 kat daha yüksek olmuştur. Bununla birlikte, soğuk hava giderinden dolayı elma pazarlamada faaliyet giderleri süt satışına kıyasla çok daha yüksek olduğundan faaliyet karında fark önemli ölçüde erimiştir. Başkaca gelir veya gider olmadığından net kar elma satışından 391 bin TL, süt

satışından 248 bin TL olmak üzere toplamda 638 bin TL dolayında gerçekleşmiştir.

Gelir Tablosu	Elma	Süt	Toplam
A- Brüt Satışlar	3.000.000	4.800.000	7.800.000
B- Satış İndirimleri (-)	60.000	96.000	156.000
C- Net Satışlar	2.940.000	4.704.000	7.644.000
D- Satışların Maliyeti (-)	2.000.000	4.350.000	6.350.000
<i>Brüt Satış Kârı veya Zararı</i>	940.000	354.000	1.294.000
E- Faaliyet Giderleri (-)	549.400	106.100	655.500
1- Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	20.000	-	20.000
2- Pazarlama Satış vd. Giderleri (-)	512.000	56.000	568.000
3- Genel Yönetim Giderleri (-)	17.400	50.100	67.500
<i>Faaliyet Kârı veya Zararı</i>	390.600	247.900	638.500
F- Diğer Faal.Olağan Gelir ve Kârlar	-	-	-
G-Diğer Faal.Olağan Gider ve Zararlar (-)	-	-	-
H- Finansman Giderleri (-)	-	-	-
<i>Olağan Kâr veya Zarar</i>	390.600	247.900	638.500
I-Olağan Dışı Gelir ve Kârlar	-	-	-
J-Olağan Dışı Gider ve Zararlar (-)	-	-	-
<i>Dönem Kârı veya Zararı</i>	390.600	247.900	638.500
K-Vergi ve Diğer Yasal Yük.Karşılık. (-)	-	-	-
<i>Dönem Net Kârı veya Zararı</i>	390.600	247.900	638.500

Bu örnek göstermektedir ki, her faaliyet bakımından gelir ve gider unsurları farklı olabilir ve ağırlıkları da değişebilir. Bu nedenle her bir faaliyet ile ilgili kayıtların ayırt edilecek şekilde muhasebe sistemine kaydedilmesi ve hesaplanması gerekir. Ancak bu şekilde her bir faaliyet konusu hakkında doğru değerlendirmeler ve planlamalar yapılabilir. Bu örnekte süt satışının kooperatifin brüt satış gelirlerindeki payı %62 seviyesindeyken brüt kardaki payı sadece %27, faaliyet karı ve net kardaki payı ise %39 seviyesinde gerçekleşmiştir. Payların değişiminde hem sütte hem elma satışındaki giderlerin tutarı ve payı etkili olmuştur.

Elma satışının daha kazançlı görünmesinin en önemli nedeni satış fiyatının alış fiyatından %50 yüksek olmasıdır. Sütte bu oran %10 seviyesindedir.

Kurumlar Vergisinden Muafiyet

Kooperatif sadece ortaklarıyla iş yaptığı için kurumlar vergisinden muaf. Muaf olmasaydı, dönem karının %22'si tutarında (140.470 TL) Kurumlar Vergisi ödemek zorunda kalacaktı. Buradan anlaşılacağı üzere, Kurumlar Vergisinden muaf olmak kooperatiflere kamunun verdiği önemli bir destektir.

Gelir-Gider Farkının Bölüştürülmesi (Risturn)

Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri örnek ana sözleşmesinin 45. Maddesine göre dönem net karının %10'unu yedek akçeye, %5'inin yatırım ve geliştirme fonuna, %8'inin sosyal yardımlaşma fonuna, %7'sinin bölge ve merkez birliklerine ayrılması ve geri kalan %70'inin ortaklara iade edilmesi, yani risturn ödenmesi gerekmektedir. Net kar 638.500 TL olduğuna göre risturn tutarı 446.950 TL olacaktır.

Gelir-gider farkı	%	Elma	Süt	Toplam
Yedek akçe	10	39.060	24.790	63.850
Yatırım ve geliştirme	5	19.530	12.395	31.925
Sosyal Yardımlaşma	8	31.248	19.832	51.080
Üst birlik payı	7	27.342	17.353	44.695
Risturn	70	273.420	173.530	446.950
Toplam	100	390.600	247.900	638.500

Burada dikkat edilmesi gereken husus, kooperatifin gelir-gider farkı ne kadar yüksek olursa sözü edilen fonlara ayrılacak tutarın da o ölçüde artacağıdır. Daha açık bir deyişle, kooperatifler kazanmalıdır ki hem yedek akçeye, yatırım-geliştirme ve sosyal yardımlaşma fonlarına yeterli para ayırsın, hem üst birliklerine kayda değer bir para aktarsın ve hem de ortaklarını memnun edecek seviyede para iadesi (risturn) ödeyebilsin.

Örnek ana sözleşmenin aynı maddesine göre risturn ortakların kooperatifle yaptıkları iş hacmine göre dağıtılacaktır. Bunun için yapılacak işlem çok basittir. Her bir ortağın her bir faaliyet konusu ile ilgili kooperatifin brüt satışındaki payı hesaplanır ve dağıtılacak risturn tutarıyla çarpılır. Her bir faaliyet konusu ile ilgili her bir ortak için bulunan değerler toplanarak o ortağa ödenecek risturn tutarı hesaplanmış olur.

Ortak No	Elma			Süt			Toplam Risturn (TL)
	Satış (TL/Yıl)	Payı (%)	Risturn (TL)	Satış (TL/Yıl)	Payı (%)	Risturn (TL)	
1	150.000	5,0	13.670	160.000	3,3	5.780	19.450
3	75.000	2,5	6.840	-	-	-	6.840
10	-	-	-	256.000	5,3	9.250	9.250
29	30.000	1,0	2.730	128.000	2,7	4.630	7.360

Çizelgede görülen örnekte 1 numaralı ortağın elma brüt satışındaki payı %5, süt satışındaki payı ise %3,3'tür. Bu ortağın elma satışından hak ettiği risturn 13.670 TL, süt satışından ise 5.780 TL olmak üzere toplam 19.450 TL'dir.

3 numaralı ortak süt satmadığı için süt satışından, 10 numaralı ortak ise elma satmadığı için elma satışından risturn alamaz.

Daha doğru bir değerlendirme ve planlama ile daha adil bir yönetim için her bir faaliyet konusu ayrı ayrı ele alınmalıdır.

Ortaklara gelir-gider farkı (risturn) ödenmesi ortağın daha çok kazanmasına, memnuniyetinin ve kooperatife aidiyet duygusunun artmasına yol açacaktır. Bu da kooperatifin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Verilirse el ele, erişilir her yere!